

Назва роботи: Програма навчальних семінарів - тренінгів для батьків «Секрети гармонійної взаємодії з дітьми»

Пояснювальна записка

Усі ми родом з дитинства. Усе те, що закладається батьками, вихователями, дорослими, які знаходяться поруч з дітьми, служить фундаментом. На ньому базується і фасад, і внутрішній зміст грандіозної і значущою конструкції, іменованої Особистістю. Сім'я - основний фактор соціалізації особистості дитини. Сім'я - це близька і духовна єдність людей, де повага й любов один до одного виражаються в словах і вчинках. А любов і ласка необхідна дитині в ранньому дитинстві. Стрімкий темп сучасного життя залишає батькам дуже обмежений час для спілкування з дітьми. І вічна проблема "батьків і дітей" стає ще більш актуальною. Дитина і любов сім'ї, взаєморозуміння, довіра, повага один до одного має дуже актуальне значення .

У нашій школі проходить експеримент «Трикутник», метою якого є створення системи соціального співуправління громадсько-активною школою шляхом розширення кола реальних суб'єктів педагогічної взаємодії, установлення між ними партнерських відносин і дієвих функціональних зв'язків, стимулювання саморозвитку кожного учасника навчально-виховного процесу. Саме тому роботі з батьками приділяється багато уваги. Іноваційність полягає в тому що форми роботи з батьками обираються не традиційні: тренінгові, інтерактивні семінари з елементами відіотренінгу.

За основу наших навчальних семінарів було взято Міжнародну програму розвитку дитини (ICDP). Програма розрахована на батьків, педагогів, вихователів, психологів, медичних і соціальних працівників, керівників і співробітників дитячих розвиваючих центрів та позашкільних установ, і для всіх тих, хто хоче, щоб відносини в родині були гармонійними і комфортними.

ICDP сприяє розвитку чутливості до власних позитивних дій . Сприяє підтримці і збагаченню особистого ресурсу батьків. Вона відрізняється від традиційного поведінкового підходу або травма орієнтованого підходу (реконструкція травми виходить за рамки ICDP); замість того, щоб вивчати минуле, ICDP заохочує дорослих дивитися в майбутнє, позитивно, звертати увагу на те, як ситуація може бути перетворена на позитивну.

В основі програми лежать « Вісім принципів (тем) якісного діалогу». Вони включають в себе аспекти, важливі для розвитку успішного, гармонійного спілкування дорослих і дітей. Принципи (теми) досить прості. Вони вже природно присутні в спілкуванні.

Основними цілями Міжнародної програми розвитку дитини є:

- 1 . Впливаючи на позитивний досвід дорослого, сприяти розвитку діалогу і взаємодії хорошої якості між дорослими і дітьми.
- 2 . Сприяти поліпшенню емпатичної взаємодії, необхідної для гарного спілкування з дитиною.

Наш підхід заснований на ідеї, що кращий спосіб допомогти дитині це допомогти дорослим, які турбуються про неї .

Мета програми «Секрети гармонійної взаємодії з дітьми»: пробудити інтерес батьків до психологічної допомоги сім'ї; створити атмосферу доброзичливості; утвердити взаєморозуміння і взаємоповагу як першочергові правила поведінки в сім'ї .

Завдання програми :

- 1 . Допомогти батькам розвивати вміння розбиратися в питаннях виховання своїх дітей і вміння правильно побудувати психологічний клімат сім'ї .
- 2 . Поглибити психолого-педагогічних знань батьків.
- 3 . Залучити батьків до навчально-виховного процесу.
4. Сприяти розвитку чутливості до власних позитивних дій .
5. Сприяти підтримці й збагаченню особистого ресурсу батьків.
- 6 . Продовжити національні традиції у вихованні .

Дана програма корекційно-розвивальної роботи є актуальною, оскільки сприяє корекції родинних стереотипів та установок і формуванню культури спілкування у сім'ях, сприяє формуванню гармонійних відносин між батьками та дітьми.

У програмі навчальних семінарів поєднано та узагальнено теоретико-практичні аспекти питання раннього розвитку дитини, що включає в себе три види діалогу, і вісім принципів гармонійної взаємодії в сім'ї згідно з ICDP. Сформовано систему вправ, рольових ігор, спрямованих на розвиток комунікативних здібностей, чутливості учасників. Адже «проживаючи» конкретні ситуації, дорослий краще розуміє дитину, вчиться підлаштовуватися під її емоційний стан. Використовується

відеоматеріал для спостереження та аналізу, прийоми арт-терапії - для самопізнання, саморегуляції, згуртування батьківського колективу, психологічного розвантаження.

Використовувані інструменти: фотографії, відеоматеріал про взаємодію дорослих і дітей: короткі й довгі стрічки; зйомки взаємодії батьків з дітьми та надання позитивних відгуків; фільми для ілюстрації основних тем програми, рольові ігри; наочна демонстрація, огляд завдань і самооцінка; групове обговорення домашніх завдань; групова рефлексія і конструювання.

У заняттях беруть участь батьки учнів початкової школи в паралелях (1-ї , 2-ї класи і т.д.), батьки мають можливість запрошувати на заняття своїх друзів. Програма може бути використана в роботі з педагогами, психологами, вихователями з метою поширення інформації про способи побудови гармонійних стосунків у сім'ї, елементи програми можуть використовуватись під час проведення виховних та класних годин, батьківських зборів.

Очікувані результати:

- Отримані знання допоможуть дорослим у спілкуванні з дітьми;
- Працюючи в програмі, слідуючи її принципам, учасники покращують взаємини в сім'ї в цілому;
- Розширюється емпатична зона і дітей, і дорослих;
- Поліпшується емоційний і розумовий розвиток дитини;
- Батьки (дорослі) збільшують свій ресурсний потенціал.

Програма має таку структуру:

I блок – *орієнтовний* (1 заняття) – знайомство учасників групи один з одним із тренерів; створення атмосфери довіри, психологічного комфорту для роботи в групі; ознайомлення учасників з принципами ефективної взаємодії в групі, прийняття правил роботи в групі; з'ясування очікувань, запитів кожного учасника щодо роботи; ознайомлення з Міжнародною програмою розвитку дитини (ICDP); розкриття змісту двох принципів першого діалогу; самооцінка своїх дій відносно цих принципів; отримання домашнього завдання; встановлення дати наступного заняття.

II блок – *розвиваючий* (4 заняття) – самопізнання та пізнання інших; поступове ознайомлення з усіма принципами та діалогами ICDP; формування навичок

ефективної взаємодії в групі; ознайомлення та оволодіння учасниками групи технологією побудови комфортних взаємин з дітьми і в сім'ї в цілому; батьки обговорюють, аналізують, конструюють, досліджують і діляться щоденними інтерактивними ситуаціями з дітьми; самоаналіз та самооцінка.

III блок – *закріплюючий* (1 заняття) – узагальнення та закріплення знань, умінь і навичок, отриманих у ході роботи в програмі; рефлексія роботи в групі та роботи групи;

Батьки - експерти з власних дітей, унікальні батьківські знання необхідно берегти, зміцнювати і розвивати далі.

Практична значимість програми полягає в тому, що батьки змогли зустрічатися для обміну досвідом та обговорення питань, що стосуються виховання дітей. Специфіка програми полягає в тому, що наприкінці кожної зустрічі батьки отримують домашнє завдання, а кожна наступна зустріч починається з його обговорення. Активну участь - те, що має значення. Активний досвід і комунікативний підхід до навчання

Програма розрахована на батьків, педагогів, психологів, вихователів, усіх дорослих, що спілкуються з дітьми. Семінари проводяться раз на тиждень протягом двох місяців.

«Секрети гармонійної взаємодії з дітьми»

«Починай з того, що вони знають.

Будуй із того, що в них є»

Лао Цзи 700-й рік до н.е.

Перше заняття (2,5 години)

Мета: навчити учасників самостійно визначати свої найкращі риси характеру, сприяти усвідомленню своєї самоцінності як особистості через роздуми про себе в позитивному руслі, розвивати вміння презентувати себе перед аудиторією. Ознайомити з Міжнародною програмою розвитку дитини (ICDP), її принципами. Розібрати перший – емоційний - діалог програми.

Матеріали та інструментарій: ватман, маркери, аркуші А -4, кольорові олівці, фото дітей (з емоціями), піктограми емоцій, відеоматеріал, проектор, екран, комп'ютер, музика, презентації.

Учасники групи сідають у коло. Тренер вітає учасників, розкриває актуальність теми, за якою буде працювати група; ознайомлює з правилами ефективної взаємодії в групі; разом з учасниками планує зміст та режим роботи групи; укладає усний контракт щодо роботи в групі з кожним учасником. Знайомство учасників між собою і з тренером.

Вправа «Мікрофон» (10хв.)

Мета: знайомство з учасниками, конкретизація очікувань від заняття.

Учасники коротко представляються і говорять про свої очікування від участі в тренінгах програми.

Психолог: Знайомить з історією виникнення Міжнародної програми розвитку дитини, її актуальністю. Розповідає про необхідність встановлення раннього емоційно позитивного діалогу з дитиною, адже найпершою розвивається саме права півкуля, відповідальна за емоції. Для того, щоб діти розвивалися правильно, їх основна потреба в стабільних, дбайливих і направляючих довгострокових відносинах повинна бути задоволена батьками (вихователем). Сьогодні відомо, що якість взаємодії між дорослими і дітьми має прямий вплив на психосоціальний і нейрофізіологічний розвиток людського мозку, особливо протягом перших років життя. (додаток 1)

Приймаються правила роботи в групі. (5хвилин)

- Єдина форма звертання один до одного на "ти" (по імені). Для створення клімату довіри в групі, запропонувати звертатися один до одного на "ти", включаючи тренера;
- Спілкування за принципом "тут і тепер" . Під час тренінгу всі говорять тільки про те , що хвилює їх саме зараз, і обговорюють те , що відбувається з ними в групі.
- Конфіденційність усього, що відбувається . Усе, що відбувається під час тренінгу, ні під яким приводом не розголошується і не обговорюється поза тренінгом. Це допоможе учасникам тренінгу бути щирими і відчувати себе вільно. Завдяки цьому правилу, учасники зможуть довіряти один одному і групі в цілому.
- Персоніфікація висловлювань. Безособові слова і вирази типу "Більшість людей вважають , що ..." , "Деякі з нас думають ..." замінюємо на "Я вважаю ,

що ..." , "Я думаю ...". По-іншому кажучи , говоримо тільки від свого імені і тільки особисто комусь . Щирість у спілкуванні . Під час тренінгу говорити тільки те , що думаєш і відчуваєш , тобто щирість повинна замінити тактовну поведінку .

- Неприпустимість переходу « на особистості». Слід говорити не про особистості, якісь негативні якості людини, а про її дії .
- «Зворотній зв'язок ». Кожен учасник повинен дати відчути іншим , як він до них ставиться.
- Не спізнюватися! Під час занять створюється деякий енергетичний простір, яке треба берегти. Тому тренінги проводяться в ізольованому приміщенні. Ті учасники, хто спізнюється або лише базикає, " розріджують " цю атмосферу.

Психолог пропонує вправу

Вправа «Ідеальний батько - ідеальна дитина». (20хв.)

Шляхом жеребкування учасники об'єднуються у дві умовні групи «Батьки» і «Діти». Група «батьків» і група «дітей» виконують завдання окремо. Протягом 10 хвилин на половинці аркушу ватману « діти» складають портрет ідеального батька, вказавши якості, притаманні ідеальним батькам, а «батьки» складають на ватмані, точно так, якості, притаманні ідеальній дитині.

Після виступів представників з групи батьків і групи дітей, обговорюються результати.

Психолог говорить про те, що для подальшої роботи дорослим треба згадати всі емоції, які існують.

Вправа «Емоції» (5хв.)

Мета: психоемоційна розрядка.

Пропонуються піктограми емоції, учасники називають їх і зображують.

Вправа «Дзеркало» (10 хв)

Мета: актуалізувати стилі взаємин у парі, навчити сприймати іншу людину.

Учасники об'єднуються в пари. По черзі беруть роль дзеркала. Повторюють міміку партнера і вгадують його емоцію.

Вправа «Що відчуває дитина?» (30хв.)

Мета: формування навичок конструктивної взаємодії в діадах "батько-дитина" навчитися свідомо користуватися мімікою для вираження своїх емоцій.

Робота в парах (трійках). Учасники отримують фото дітей з проявами різних емоційних станів. Необхідно зрозуміти стан дитини, припустити, чим він міг бути викликаний. Програти ситуацію: як допомогти дитині, як «вивести» її з такого стану (Підготовка 5 хвилин) - 30 хвилин на демонстрацію ([додаток 2](#)).

Психолог: Знайомить з основними принципами ICDP.

Важливий аспект програми ICDP представлений трьома діалогами, що сприяють позитивній взаємодії .

1 . Емоційний діалог з дитиною, у якому передбачається, що вихователь пристосовується до умов дитини та її стану, бачить і діє відповідно до її ініціативи , висловлює позитивні почуття, хвалить і визнає дитину, як результат - встановлюється близький діалог.

2 . Діалог- осмислення (посередницький), у якому вихователь приділяє увагу спільним з дитиною діям, розширює їх і дає їм пояснення .

3.Регулятивний діалог - це діалог, що встановлює ліміт, у якому батьки (вихователь) допомагають дитині впоратися із завданнями і труднощами, тобто розвинути стратегії для цілеспрямованих дій, які потребують планування і самоконтролю ([додаток 3](#)).

До уваги батьків пропонуються відеоролики, надані Міжнародною програмою розвитку дитини, у яких вихователі спілкуються з дітьми в протилежних аспектах (використовуючи принципи програми та ігноруючи їх) ([додаток 4](#))

В якості відеоматеріалу також використовуються уривки фільмів "Один дома", "Лисий нянь" та інш., або самостійно відзнятий матеріал.

Обговорюються відеоролики.

- Що становить гарне виховання дітей? Що становить погане виховання дітей?
- Наведіть приклад дитини, яка сприймається батьками або вчителями негативно.
- Наведіть приклади наслідків, коли дитина сприймається негативно.
- Перегляньте прийоми позитивного сприйняття, згадані вище, і наведіть власні приклади застосування на собі або на близьких людях.
- Якщо ви вихователь або виховуєте власну дитину, випробуйте ці прийоми і зробіть записи про те, як вони працюють, ґрунтуючись на власному досвіді.

- Термінологія : Що означає наступне:
  - Дитина як " особистість"
  - Дитина як "об'єкт"
  - Позитивне і негативне сприйняття дитини
  - Емфатична єдність з дитиною
  - Емоційна доступність
  - Зона близькості
  - Залучення і виключення із зони близькості
  - Ставлення до дитини як до предмету.

Сьогодні ми більш детально зупинимося на **емоційному діалозі**, а саме на його перших двох принципах:

- **Показуйте дитині позитивні почуття - покажуйте, що ви її любите, що ви любите вашу дитину.**

Для того, щоб дитина відчувала впевненість у собі, важливо показувати їй, що ви її любите. Проявляти ці почуття можна по - різному, залежно від віку дитини.

Запитання для загального обговорення: (15 хв.)

Мета: Стимулювати батьків на роздуми про те, що вони роблять в щоденних взаємодіях з дитиною. Відзначити позитивні моменти, робити акцент на тому, у чому дорослі досягають успіху в своїх відносинах з дитиною.

- Наведіть приклади того, як ви це робите на практиці. Яка реакція дитини на це? Як ви думаєте, яка буде реакція дитини, якщо вона бачить тільки байдужість і негативні емоції? Які почуття у вашій дитині ви цінуєте найбільше? Як ви можете викликати радість у вашої дитини?

- **Помічайте ініціативу дитини й прямуйте відповідно до неї.**

При спілкуванні з дитиною важливо уважно спостерігати за її бажаннями , діями і почуттями, щоб було можна вжитися в її стан, пристосуватися до неї і розділити з дитиною те, що її турбує. Тоді дитина буде відчувати, що ви про неї дбаєте. Усім - і дітям, і дорослим - потрібно , щоб їх "бачили" і розуміли . Для розвитку дитини важливо , щоб їй , у розумних межах, дозволялося слідувати своїм власним ідеям замість тих, які їй нав'язують збоку .

Просувайтеся вперед обережно і стежте за тим , щоб не "тиснути" на дитину.

Дайте їй час на вироблення своїх власних ініціатив. Хоча це не означає, що дитина повинна вами управляти !

Запитання для загального обговорення (15хв)

Наведіть приклади того, як ви робите це на практиці. Яка реакція вашої дитини на те, що ви пристосовуєтеся до неї і прямуєте за її ініціативою? Як поводитиметься дитина, ініціативи якої майже завжди ігноруються? Як ви можете судити про почуття й душевний стан дитини за її мімікою і рухами тіла?

Психолог: У якості **домашнього завдання** вам пропонується:

Вправа "Профіль самооцінки"

Мета: формування навичок самоаналізу, саморозуміння, розширення позитивного сприйняття своїх дій.

Батькам пропонується зараз, на початковому етапі занять, скласти профіль наявності кожного з розглянутих принципів за запропонованою шкалою (додаток 5):

1. зі своєю дитиною;
2. профіль відносин своїх батьків (їх ставлення до тебе);
3. профіль відносини дитини до вас.

Ці результати будуть вважатися відправною точкою нашої роботи. До наступної нашої зустрічі введіть у своє спілкування з дитиною запропоновані нами принципи.

Простежте за своєю реакцією і реакцією вашої дитини. Найцікавішими відчуттями поділіться з групою під час наступної зустрічі.

Для того, щоб перша наша зустріч залишила про себе приємні спогади, я пропоную вам здійснити «чарівництво».

Вправа «Мій день закінчиться добре» (20 хв.)

Мета: психологічне розкріпачення з метою створення сприятливого клімату в групі. Звучить релаксаційна музика.

Учасникам пропонується на аркуші А-4 намалювати імпровізований малюнок на тему «Мій день закінчиться добре». Знизу малюнка вказати номер свого мобільного телефону. Усі малюнки розкладаються на стіл (або підлогу), і кожен учасник вибирає вподобане йому « добре закінчення дня» (свій не вибирають).

У якості **домашнього завдання** - необхідно ввечері відправити на номер телефону, зазначеного на малюнку, повідомлення з побажаннями, порадою (умова одна - повідомлення несе позитив).

Рефлексія : підведення підсумків заняття, отримання зворотного зв'язку з учасниками та тренерами.

Друге заняття (2 години)

Мета: ознайомлення учасників з наступними принципами програми; налагодження згуртованості та довіри в групі, сприяння усвідомленню своїх можливостей, здібностей, позитивного досвіду взаємодії з дітьми.

Матеріали та інструментарій: маркери, аркуші А -4, ручки, відеоматеріал, проектор, екран, комп'ютер, музика, презентації, додатковий матеріал, кульки пінг - понгу за кількістю учасників.

Вправа: «Імпульс» (5хв.)

Мета: створення невимушеної доброзичливої атмосфери в групі. Сприяти встановленню міжособистісного контакту.

Учасники заняття беруться за руки. Ведучий легким потиском передає імпульс сусідові, той передає наступному, і так далі. При цьому учасники дивляться тільки один на одного. Задати імпульс може будь-який учасник, декілька учасників, потім розпитати, хто скільки імпульсів отримав.

Психолог: пропонує почати з підведення підсумків попередньої зустрічі. Просить батьків розповісти про їхній досвіді перевірки на практиці перших принципів емоційного діалогу - як реагувала дитина, як батьки себе почували. Перевіряємо домашнє завдання. Чи відчували складнощі при складанні профілю? Який профіль не викликав труднощів? Як пройшов аналіз профілів? Обов'язково цікавитися у батьків змістом отриманих на телефон повідомлень. Які емоції і почуття відчували? Психолог знайомить батьків з наступними принципами емоційного діалогу.

- **Говоріть з дитиною про проблеми, які її цікавлять, і робіть так, щоб у вас з нею зав'язалася "емоційна бесіда".** Уже незабаром після народження дитини з нею можливо встановити позитивну емоційну "розмову" з допомогою усмішки, зорового контакту, жестів і радісних вигуків, коли дорослий схвально коментує те, що дитина робить. Така "розмова" важлива для того, щоб вона навчилася спілкуванню з іншими людьми, і для успішного

мовного розвитку дитини. Дітям більш старшого віку потрібен тісний контакт у вигляді довірливих бесід, у ході яких можна відкритися один одному і говорити на особисті теми.

- Довірлива розмова
- Тілесний контакт (обійми)
- Одкровення і "секрети"
- Зоровий контакт
- Ритмічний діалог у вигляді рухів тіла і жестів
- Імітація позитивних жестів і обмін ними
- Бесіда, при якій має місце позитивний обмін думками, словами і почуттями

Пояснення супроводжується відеороликами (додаток 6), які обговорюються.

Запитання для загального обговорення (10хв.)

Мета: Стимулювати батьків до роздумів про те, що вони роблять в щоденних взаємодіях з дитиною. Відзначити позитивні моменти, робити акцент на тому, у чому дорослі досягають успіху в своїх відносинах з дитиною.

Наведіть приклади як ви це робите на практиці.

Як відбувається такий емоційний контакт з дітьми різного віку (немовлям, дитиною 3 років, 8 років, дівчинкою 13 років, хлопчиком 16 років? Як розвиватиметься дитина, у якої рідко буває можливість тісного контакту і довірливої розмови з іншими людьми? Як вам вдається серед повсякденних турбот знаходити можливість і час для особистого контакту з дитиною і приємного спілкування з нею?

Вправа «Допомагаємо дітям впоратися зі своїми почуттями»

Мета: сприяти кращому розумінню батьками дітей. Самоаналізувати свої відчуття і почуття.

Кожен учасник отримує індивідуальне завдання (додаток 7) . Будь ласка, прочитайте кожне висловлювання і коротко запишіть, що, на вашу думку, повинні сказати батьки, якщо вони заперечують почуття своєї дитини, після виконання йде обговорення.

Вправа « Мої почуття» (додаток 9)

Мета: усвідомлення своїх емоцій.

Учасникам пропонується в парах програти ситуації, коли на їх конфліктну ситуацію навколишні проявляють різну реакцію. Ситуацію треба обіграти в обидві сторони. Учасники діляться своїми почуттями.

Психолог: Ви тільки-но вивчили ваші власні реакції на деякі зовсім типові манери людей розмовляти. З дітьми те ж саме. Вони можуть допомогти собі самі, якщо хтось готовий їх вислуховувати і співпереживати їм. Ми пропонуємо вам, як варіант, кілька способів допомогти дитині розібратися у своїх почуттях

І останній принцип емоційного діалогу:

- **Хваліть і висловлюйте своє схвалення, коли в дитини щось виходить.**

Для розвитку у дитини впевненості в собі і рішучості важливо, щоб хтось давав їй зрозуміти, що вона цінна сама по собі і що вона щось уміє. Цього можна домогтися, якщо позитивно реагувати, коли дитина щось добре робить: хвалити, говорити, що добре і чому це добре. Важливо, щоб дитина відчула, що її "бачать".

"Бачити" дитину за допомогою : зорового контакту; посмішки та привітання; позитивного дотику у відповідь; словесного визнання.

Висловлюйте похвалу і схвалення: "добре, правильно"

"добре, бо коли ти так робиш, то ..." з поясненням, чому це добре.

Запитання для загального обговорення:(10хв)

Наведіть приклади того, як ви це робите на практиці. Яка реакція Вашої дитини на похвалу і схвалення на її адресу, коли вона щось добре робить? Як поводитиметься дитина, яку батьки ніколи не хвалять? Як «не перехвалити» дитину? Як ви висловлюєте своє схвалення по відношенню до немовляти?

Вправа «Похвастушки» (10хв.)

Мета: сприяти позитивному сприйняттю дитини.

Батьки по черзі говорять про ті якості своєї дитини, які їм подобаються.

Вправа « Як ми реагуємо на похвалу» (10хв.)

Робота в парах. Учасники заняття вибирають собі пару. Кожна пара отримує один з варіантів ситуації. У парах, по черзі, програють запропоновану їм ситуацію, обговорюють.

Мета: усвідомлення отриманого емоційного досвіду і його різноманіття.

Будь ласка, ознайомтеся з запропонованою ситуацією і напишіть вашу реакцію на отриману похвалу.(додаток 10)

Ви, можливо, відкрили для себе деякі проблеми, пов'язані з похвалою. Крім приємних почуттів, вона може викликати й іншу реакцію.

Вона може змусити вас сумніватися в тому, хто хвалить. («Якщо вона думає, що я хороший кухар, вона або бреше, або поняття не має про смачну їжу».)

Похвала може призвести до негайного спростування. («Завжди красиво одягнена! Ви б бачили мене годину тому!»)

Похвала може передвіщати неприємності. («Але як я буду виглядати на наступних зборах?»)

Проходить обговорення різних реакцій на похвалу. Батьки діляться своїм досвідом. Як варіант батькам пропонується похвала, яка складається з двох частин.

1. Дорослий з повагою описує, що він бачить або відчуває.
2. Дитина, почувши опис, здатна сама себе похвалити (додаток 11).

Вправа « Спілкування без слів» (10 хв.)

Мета: емоційне зближення батьків, усвідомлення своїх якостей у спілкуванні.

Розуміння своєї реакції на те, що тобою керують або ти прагнеш керувати, своїх комунікативних навичок.

Кожен учасник отримує по кульці від пінг-понга. Об'єднуються в пари і стають обличчям один до одного, утримуючи і обертаючи кульки один одного вказівним пальцем, рухаються під музику. Основною умовою для виконання цієї вправи є мовчання, учасники спілкуються невербально. Коли спілкування налагоджено і кульки довгий час не падають, ведучий поступово ускладнює завдання: закритими очима, присісти і встати, об'єднатися в трійки, по чотири, по п'ять і т.д., вправа закінчується, коли група об'єдналася в загальне коло, рухається під музику, утримуючи кульки.

Психолог: у якості **домашнього завдання** вам необхідно застосувати отриману сьогодні теорію на практиці.

Ви отримаєте сьогодні буклети, де викладені всі 8 принципів програми:

- Емоційний діалог;
- Посередницький (наставництва та збагачення) діалог;
- Регулювання і контроль.

Буклети містять також корисну інформацію і шкалу оцінки присутності кожного з восьми принципів.

Рефлексія: підведення підсумків заняття, отримання зворотного зв'язку з учасниками та тренерами.

Третє заняття (2 години)

Мета: сприяти розвитку адекватної самооцінки, спонукати до самоаналізу, сприяти усвідомленню учасниками свого індивідуального позитивного потенціалу в спілкуванні з дитиною. Ознайомити з принципами посередницького діалогу.

Матеріали та інструментарій: маркери, аркуші А -4, ручки, відеоматеріал, проектор, екран, комп'ютер, музика, презентації, додатковий матеріал, метафоричні та асоціативні карти Амібі.

Вправа «Посмішка по колу» (5 хв.)

Мета: розвиток почуття емпатії, емоційне згуртування в групі.

Усі учасники беруться за руки і «передають» посмішку по колу.

Починаємо з підбиття підсумків минулого заняття і перевірки домашнього завдання.

Батьки розповідають, а за бажанням демонструють (програють), як вони використовували на практиці перші 4 принципи.

Вправа «Внутрішня дитина» (15 хв.)

Мета: емоційне зближення батьків, усвідомлення отриманого емоційного досвіду.

Усі ми родом з дитинства. Згадайте найбільш значущу для вас, позитивно емоційну ситуацію і людину найбільш значиму в цій ситуації. Виберіть із запропонованих вам метафоричних та асоціативних карт Амібі картинку, яка асоціюється у вас з цією ситуацією. Об'єднавшись у пари, поділіться своїми спогадами і почуттями, які ви відчували в той момент і зараз.

Психолог: Сьогодні ми розглянемо такі принципи Міжнародної програми розвитку дітей, що відносяться до посередницького діалогу.

- **Допомогти дитині зосереджувати свою увагу, щоб ви могли разом з нею спостерігати за тим, що вас оточує.** Дітям часто потрібна допомога для того, щоб зосередити на чомусь свою увагу. Ви можете дитині в цьому допомогти, залучаючи і направляючи її увагу до того, що вас оточує. Ви можете, наприклад, вказати їй на те, що ви хочете, щоб дитина пережила і побачила, або можете самі підлаштуватися до дитини, увага якої чимось захоплена, так

що ви обидва будете захоплені одним і тим же. Ми часто бачимо, що дитина зайнята одним, а батьки іншим. Не переживаючи спільно навколишні речі, важко говорити або робити щось разом. Ця умова успішного контакту та комунікації.

Демонструються приклади - відеоролики (додаток13)

Запитання для загального обговорення:(10хв)

Наведіть приклади того, як ви допомагаєте вашій дитині зосередити свою увагу на якомусь із навколишніх предметів, щоб ви разом могли розглянути цей предмет. Як на це реагує дитина? Як розвиватиметься дитина, навколо якої весь час щось відбувається і збиває її з пантелику, і якій рідко допомагають зосередитись на чомусь? Чи є у вас з дитиною час на те, щоб разом зосереджувати вашу увагу на речах, які вас цікавлять?

- **Надавайте сенс сприйняттю дитиною навколишнього світу, описуючи те, що ви разом з нею бачите, і показуйте їй свої почуття і ентузіазм.**

Описуючи речі, показуючи як вони діють, і одночасно висловлюючи свої почуття щодо того, свідками чого ви є разом з дитиною, ви сприяєте тому, що пережите запам'ятовується дитині як щось важливе, наповнене сенсом. Чим раніше ви почнете такого роду спілкування, тим ефективнішим буде розвиток дитини, однак цей принцип актуальний і прийнятний до застосування в будь-якому віці.

Демонструються приклади - відеоролики (додаток 14)

Запитання для загального обговорення: (10хв)

Наведіть приклади того, як ви робите це на практиці. Яка реакція вашої дитини на це? Як поводитиметься дитина, якій ніколи не пояснюють сенс того, що навколо неї відбувається? Як можна пояснити сенс чогось дітям різного віку (немовляті, 3-річній дитині, 14 - річному)?

Вправа «Звичайна справа» (30хв.)

Мета: сприяти вмінню взаємодіяти з дітьми, поліпшенню власного діалогу з дитиною відповідно до принципів побудови діалогу.

Учасники працюють в малих групах (по 3-4 особи), отримують фотографії типових повсякденних ситуацій (додаток 15), коли вони ведуть природний діалог з дитиною.

Завдання полягає в збагаченні цих ситуацій за допомогою принципів, розглянутих сьогодні. Батьки записують, що вони можуть зробити на додаток до того, що вони вже звикли робити. Потім розігрують це за ролями. Обговорюють, як можна імпровізувати і розширювати ці повсякденні ситуації за допомогою нових збагачених варіантів.

Психолог: у якості **домашнього завдання** для вас буде застосування отриманих 6 принципів у повсякденному житті. Бажаючі зможуть надати відзнятий відеоматеріал про застосування даних принципів.

Рефлексія : підведення підсумків заняття, отримання зворотного зв'язку з учасниками та тренерами.

Четверте заняття (2 години)

Мета: сприяти розвитку адекватної самооцінки, спонукати до самоаналізу, сприяти усвідомленню учасниками свого індивідуального позитивного потенціалу в спілкуванні з дитиною. Закріпити застосування попередніх принципів програми, освоїти наступний.

Матеріали та інструментарій: маркери, аркуші А -4, ручки, відеоматеріал, проектор, екран, комп'ютер, музика, презентації, додатковий матеріал.

Вправа «Комплімент»

Мета: налаштувати на позитивно-емоційну взаємодію.

Учасники, стоячи в колі, роблять по черзі комплімент своєму сусідові справа.

Психолог пропонує почати з підведення підсумків попередньої зустрічі. Просить батьків розповісти про їх досвід перевірки на практиці 6 принципів - як реагувала дитина, як батьки себе почували. Перевіряємо домашнє завдання. Чи відчували складнощі? Психолог знайомить батьків з наступними принципами діалогу.

- **Заглиблюйтеся, роз'яснюйте дитині зміст того, що відбувається навколо вас.**

Щоб дитина змогла краще розібратися в навколишньому світі, важливо, щоб хтось їй пояснював і розповідав історії про те, що і чому відбувається.

Сприйняття і розуміння навколишнього маленькими дітьми можна розширити, порівнюючи те, що відбувається зараз з тим, що дитина вже бачила раніше.

"Пам'ятаєш, коли ми ходили в ...? Тоді ми теж бачили ..." Коли дитина стає старшою, їй можна розповідати історії, роз'яснювати, задавати питання,

вказувати на схожість і відмінності і т. д. Тим самим ми виходимо за межі того, що сприймає дитина зараз. Усе це дуже важливо для інтелектуального розвитку дитини.

- Пояснювати, розповідати і знаходити причину того, що відбувається
- Знаходити схожість і відмінності з чимось пережитим раніше
- Знаходити зв'язок з минулим
- Складати і розповідати історії про те, свідком чого ви стаєте разом з дитиною
- Малювати, розглядати картинки і фотографії і т.д.

Демонструються приклади - відеоролики (додаток16)

Запитання для загального обговорення: (10хв)

Наведіть приклади того, як ви робите це на практиці. Як можна збагатити сприйняття навколишнього 1 - річною дитиною? Як би ви могли поглибити сприйняття навколишнього 7-річним, 14 - річним, 16 - річною дитиною?

Як розвиватиметься дитина, якій рідко пояснюють, що відбувається навколо неї?

Чи знаходите ви серед повсякденних турбот час для того, щоб зупинитися і пояснити щось вашій дитині, якщо вона задає питання?

Вправа «Почуття дитини» (хв.)

Мета: допомогти батькам розібратися у своїх почуттях та почуттях дитини; активізувати толерантне відношення до іншої людини.

У наступній вправі є шість фраз, які дитина може сказати своїм батькам. Будь ласка, прочитайте кожне висловлювання і подумайте:

- 1) яким словом або кількома словами ви могли б описати те, що відчуває дитина?
- 2) якою фразою ви могли б показати, що розумієте його почуття? (додаток17)

В якості **домашнього завдання** візьміть з п'ятого по сьомий принцип і спробуйте застосувати їх на практиці. Кожен день практикуйте за одним принципом і стежте за реакцією дитини. Запам'ятайте кілька прикладів, про які ви могли б розповісти іншим учасникам.

П'яте заняття (2 години)

Мета: сприяти розвитку адекватної самооцінки, спонукати до самоаналізу, сприяти усвідомленню учасниками свого індивідуального позитивного потенціалу в

спілкуванні з дитиною. Закріпити застосування попередніх принципів програми, освоїти наступний.

Матеріали та інструментарій: маркери, аркуші А -4, ручки, відеоматеріал, проектор, екран, комп'ютер, музика, презентації, додатковий матеріал.

Підводяться короткі підсумки основних моментів попередньої зустрічі. Батьки розповідають про свій досвід перевірки на практиці принципів посередництва і розширення досвіду - як прореагував дитина? Що виявилось найважчим? **Якщо має місце відзнятий батьками матеріал (їх спілкування з дітьми), він проглядається і обумовлюється в плані застосованих принципів.**

Психолог: Восьмий принцип є більш складним, ніж інші, тому що це питання стимулювання самоконтролю дитини за допомогою постановки кордонів того, що є прийнятним і що немає, наприклад, агресія відносно інших людей.

Допомагайте вашій дитині контролювати себе, позитивно роз'яснюючи їй, що можна, а чого не можна: керуючи нею, вказуючи на позитивні альтернативи і спільно щось плануючи. Діти потребують допомоги для того, щоб навчитися контролювати щось. В основному, таку допомогу вони отримують тоді, коли дорослі позитивно керують дитиною, не відбираючи у неї при цьому ініціативи. Коли дитина поводить себе безцеремонно, егоїстично, порушуючи правила спілкування з іншими дітьми та дорослими, дуже важливо, щоб дорослі втрутилися і в позитивній формі зупинили її, пояснили, чому деякі речі робити не можна.

Причиною поганої поведінки дитини часто бувають бажання позитивної уваги до себе з боку батьків.

Батькам необхідно:

- Регулювати, створюючи умови для занять дитини ;
- Керувати заняттями дитини, пропонуючи щось, вказуючи на щось і говорячи, що можна робити ;
- Допомогати у плануванні ;
- Підтримати дитину, коли їй потрібна допомога, і відходити в бік, коли у самої дитини щось виходить, щоб вона відчула , що сама справляється із завданням;
- Давати дитині складні завдання, для виконання яких їй доведеться використовувати всі свої вміння;

- У позитивній формі чітко окреслювати межі дозволеного. Пояснювати, що дозволено робити, а що ні;
- Забороняючи дитині робити щось, пояснювати їй, чому це заборонено. Коли дитина робить щось "не те", відволікати її увагу, вказуючи на інші можливі заняття (для молодшого віку) ;
- З дітьми старшого віку та підлітками можна також вести переговори, наприклад , коли вона повертається ввечері додому .

Перегляд відеосюжету. (додаток17)

Епізод для аналізу спочатку демонструється без будь-яких коментарів, (близько 10-15 секунд), потім він зупиняється на "паузі". Ведучий запитує учасників, що вони бачили, який з принципів був використаний на практиці в даному прикладі. Таким чином розглядаються всі принципи програми.

Запитання для загального обговорення: (10хв)

Наведіть приклади того, як ви робите це на практиці. Як поводитиметься дитина, батьки якої ніколи не говорять їй про те, що можна, а що не можна, і ніколи не керують нею або керівництво яких зводиться до заборони?

Коли ви роздратовані або засмучені, легко розлютитися і просто крикнути дитині "Ні!". Як можна по-іншому, в більш позитивній формі пояснити дитині, що чогось робити не можна?

Домашнє завдання:

1) Зробіть самооцінку вашої власної взаємодії з дитиною , як ви це робили раніше, після першої зустрічі. Спробуйте надати чесну оцінку вашого взаємодії з дитиною , засновану на восьми принципах взаємодії . Не намагайтеся згадувати те , як ви заповнювали шкалу , коли оцінювали себе в перший раз.

2) дайте відповіді на наступні питання:

- Які з принципів , на вашу думку , є найбільш важливими ? Чому ?
- Які з них менш важливі ? Чому ?
- Чи є де які принципи , які вам не подобаються або які ви знаходите важкими або неправильними для їх застосування?
- Чи є щось , чого не вистачає ?

Вправа «Вгору по веселці» (10 хв.)

Мета: зняття напруги, релаксація, створення загального гарного настрою.

Встаньте. Закрийте очі. Зробіть глибокий вдих. Уявіть, що разом з вдихом ви підіймається вгору по веселці. А видихаючи - з'їжджаєте з неї як з гірки.

Рефлексія : підведення підсумків заняття, отримання зворотного зв'язку з учасниками та тренерами.

Шосте заняття (2 години)

Мета: актуалізація досвіду та знань, що відносяться до взаємодії з дітьми, використовуючи принципи програми, розвиток умінь виражати свій емоційний стан, своєї чутливості.

Матеріали та інструментарій: маркери, аркуші А -4, ручки, відеоматеріал, проектор, екран, комп'ютер, музика , додатковий матеріал, ватман, журнали, ножиці, клей, кольорові олівці.

Вправа «Я радий привітатися» (5хв.)

Мета: подолання бар'єрів, що заважають повноцінному самовираженню, створення позитивного емоційного фону.

Всі учасники в колі, тримаючись за руки, по черзі говорять "я радий (а) всіх бачити". Потім учасники вітають себе і один одного загальними оплесками.

Обговорення домашнього завдання. Як пройшла самооцінка? Чи змінилося ваше спілкування з дитиною? У сім'ї в цілому? Чого ви навчилися? Чому ви найбільше приділяєте увагу в діалозі з дитиною? Які ще питання або проблеми хотіли би торкнутися? Які з принципів вам вдалися найбільш добре? Чи помітила дитина зміни у спілкуванні (якщо вони сталися)?

Учасникам пропонується варіант відеоматеріал де є акцент на кожний з діалогів. Після перегляду кожного відео сюжету проходить обговорення (для перевірки засвоєного матеріалу).

Вправа « Діалог двох олівців » (15 хв.)

Мета: активізація внутрішніх резервів, усвідомлення і аналіз своїх комунікативних можливостей і навичок, навчання способам невербального спілкування.

Психолог: Поділіться на пари. Візьміть аркуш паперу , один на двох фарби й пензли для малювання. Пропоную вам зараз одну хвилину подивитися в очі один одному і відчутти людину, яка знаходиться поруч з вами (його самопочуття , стан і т.п.) і потім , намалювати одну загальну картину на аркуші ватману без слів , не спілкуючись один з одним. Учасники заняття повинні відчутти один одного.

Питання наприкінці завдання : за бажанням можете поділитися своїми почуттями , думками.

Демонстрація картин. Короткий розповідь про те хто і що хотів зобразити , наскільки вийшло зобразити загальну картину. Обговорення . Чи важко було виконати це завдання ? Чи легко було малювати загальну картину , не спілкуючись один з одним?

Вправа «Колаж » (40 хв.)

Мета: Розвиток особистісної та групової активності , формування творчого мислення , оцінка поточного психологічного стану клієнта і рівень володіння навичками програми. Дати можливість учасникам проявити себе.

За допомогою жеребкування група діляться на 4 підгрупи. Кожна отримує завдання і спільно протягом 10-15 хвилин виконує його.

Психолог : сьогодні ми будемо складати колажі на тему принципів Міжнародної програми розвитку дитини.

Вам необхідно створити колаж в якому будуть відображені всі види діалогів згідно з програмою .

Обговорення колажів та ходу роботи над ними. Що сподобалося в роботі групи , які виникали складності особисто у вас , як їх долали ? Яку основну ідею ви хотіли висловити в колажі ?

Як ви оцінюєте успішність вашої роботи , ступінь засвоєння матеріалу ?

Чи сподобався вам даний вид роботи ?

Рефлексія : підведення підсумків семінарів, отримання зворотного зв'язку з учасниками та тренерами.

Список літератури

1. Направляемый диалог / Карстен Хундайте – СПб., Институт раннего развития, 1999.
2. Основные тренировочные процедуры ICDP / Николетта Армстронг - Великобритания , регистрационный номер №92/04227- 2012.
3. Как говорить, чтобы дети слушали / Фабер Малин – М.: 2010.- 336с.
4. Психологическая помощь родителям и детям : тренинговые программы/ В.Р. Шмидт - М.: ТЦ Сфера, 2007.- 256 с.